

Indhold

Indledning.....	2
Problemformulering.....	3
Læsevejledning.....	3
Læsning og ordblindes læsevanskeligheder.....	4
Læsning	4
Læseprocessen	5
Afkodning	5
Forståelse	6
Ordblindes læsevanskeligheder	7
Ordblindhed	7
Ordblindes øvrige vanskeligheder.....	7
Kompenserende IT eller læseteknologi?.....	8
IT som kompenserende redskab	8
Læseteknologi	9
Ordblind – hvem snyder hvem?.....	10
Læseteknologi – et anerkendt redskab af alle	11
Konstruktivistisk vejledning	11
Konklusion.....	12
Litteraturliste.....	13

Indledning

"Jeg synes faktisk, det er snyd at bruge computer – lidt. Når man får computeren til at læse for én og stave for én, ja, halvdelen får du computeren til at gøre. Jeg kan ikke helt se, hvordan det vil hjælpe mig at computeren gør tingene for mig." *Mads, Farsø Efterskole marts 2008.*

Farsø Efterskole er en efterskole for 80 normalt begavede unge med læse- og stavevanskeligheder. Som lærer på stedet underviser jeg Mads i dansk.

Fælles for Mads og vores øvrige ordblinde elever er, at de igennem hele deres skoletid har kæmpet med at lære sig at læse. De har fået undervisning, undervisning og mere undervisning, og de fleste har deltaget i specialundervisning samt været på utallige læsekurser - alt sammen med det formål at blive bedre til at læse. Fokus i deres læseundervisning har typisk været at lære at afkode, og resultatet af deres anstrengelser er oftest blevet testet v.h.a. ord- og sætningslæsetest som OS- og SL-prøver, der måler hastighed og rigtighedsprocent. Eleverne har med andre ord implicit lært, at læsning er det samme som afkodning.

Når eleverne starter på Farsø Efterskole kommer de med en fortid præget af at være en elev i læsevanskeligheder. Samtidig kommer de med en viden om, at for at få en god uddannelse og et godt arbejde kræves der gode læsefærdigheder. Eleverne står lige dér, hvor fortidens vanskeligheder skal overvindes for at kunne honorere fremtidens krav. Det er en svær opgave!

Derfor tog Farsø Efterskole i 2003 den beslutning at satse på IT, hvilket helt konkret resulterede i, at alle elever skulle have deres egen bærbare computer med div. kompenserende programmer til rådighed. Baggrunden for beslutningen var en intention om, at vores ordblinde elever derved ville kunne få de samme muligheder på deres videre uddannelsesvej som jævnaldrende elever med læsefærdigheder har. Det var ud fra et håb om, at vores ordblinde elever ikke nærmest per automatik skulle havne i den gruppe på 1/5 af alle danskere, som ikke fuldfører en uddannelse p.g.a. læsevanskeligheder.

Holdningerne til brug af kompenserende IT er mangfoldige.

Mads beskriver ovenfor følelsen af snyd.

Carsten Elbro skriver: *det er lærerens opgave at sikre, at eleven ikke bare bliver udstyret med læsekrykker, men får gode muligheder til at blive en bedre læser. Som nævnt er det ikke nogen hjælp til læseudviklingen at få andre, fx en computer til at gøre arbejdet for sig.* Elbro (2007)

Erik Arendal udtrykker det således: *Som set tidligere er ordblindes vanskeligheder ikke forståelsen men derimod afkodningen af teksten, hvilket betyder computerlæste tekster ofte er til fuld forståelse og dermed læsning af den ordblinde.* Arendal (2006)

Gennem flere års erfaring med undervisning af ordblinde elever på Farsø Efterskole tegner der sig imidlertid et tydeligt billede af, at det at bruge computeren ikke rydder de ordblindes læsevanskeligheder af vejen. At bruge computeren til hjælp i afkodningsdelen af læseprocessen afslører derimod nogle andre former for læsevanskeligheder, som der skal arbejdes med for at eleverne kan opnå det læsefærdighedsniveau, der kræves for at komme videre på uddannelsesvejen.

Når vi på Farsø Efterskole vælger at bruge computeren i al undervisning står vi derfor overfor flere problemstillinger:

Følelsen af at snyde eller andres holdning om at man snyder fremmer hverken selvværd eller motivationen til at læse og lære.

Med børnelærdommen at læsning er det samme som afkodning følger ofte en slem skuffelse, når man alligevel ikke kan læse alderssvarende, selvom afkodningsdelen vha computeren nu er på plads. I stedet afsløres nye læsevanskeligheder.

Ovenstående danner grundlag for min opgave og kan samles i nedenstående spørgsmål.

Problemformulering

Hvordan kan kompenserende IT implementeres i undervisningen af ordblinde elever, så det ikke opleves som snyd men som et redskab til styrkelse af elevens læsning?

Læsevejledning

Min opgave kan indholdsmæssigt inddeles i 4 områder.

Under overskriften **"Læsning og ordblindes læsevanskeligheder"** vil jeg først gøre rede for den teoretiske viden om læsning og læsevanskeligheder, som ligger til grund for mit arbejde med ovenstående problemformulering. Min viden henter jeg hos Carsten Elbro, Bent Saaby Jensen, Høien/Lundberg samt Aase Holmgaard. Sidst i afsnittet vil jeg desuden inddrage den viden jeg har opnået gennem mit arbejde med ordblinde efterskoleelever.

Den viden, der er tilvejebragt i første afsnit, vil jeg efterfølgende analysere og sætte i spil med IT i afsnittet: **"Kompenserende IT eller læseteknologi?"** Begrundelsen herfor er min påstand om, at IT er et redskab som kan styrke ordblindes læsefærdigheder. Jeg vil kaste lys på min påstand bl.a. ved hjælp af Bent Saaby Jensen og Erik Arendal samt egne erfaringer med ordblindes brug af IT.

Intentionen med 3. del af min opgave er at pege på én af de hindringer, der hos såvel den enkelte elev som hos elevens netværk må ryddes af vejen før et mere optimalt udbytte af IT og læseundervisningen kan opnås. **"Ordblind – hvem snyder hvem?"** er overskriften på afsnit 3.

I sidste afsnit af min opgave: **"Læseteknologi – et anerkendt redskab af alle"** vil jeg sætte ordblindes, IT, og snyd i spil og som resultat rette mit fokus mod den konstruktivistiske vejledning. Denne vejledningsform anser jeg nemlig som en slags "øjen-åbner", der gør det muligt at kigge på egne læsevanskeligheder, og anskue brugen af IT, ud fra et nyt perspektiv. Min viden om konstruktivistisk vejledning henter jeg hos R. V. Peavy.

Læsning og ordblindes læsevanskeligheder

Læsning

Der er i læsefeltet bred enighed om, at fænomenet læsning kort fortalt kan beskrives som det at forstå indholdet af skrevne eller trykte tekster.

Carsten Elbro (2007) uddyber beskrivelsen af fænomenet ved at sige at *læsning er at genskabe et forestillingsindhold på grundlag af en identifikation af tekstens ord og forhåndskendskab til tekstens begrebsverden.*

Kigges der gennem en lup på ovenstående beskrivelse kan det undre, at Elbro vælger at bruge ordet "genskabe". Spørgsmålet er nemlig, om det overhovedet kan lade sig gøre at genskabe et forestillingsindhold. En læser læser og forstår på baggrund af sin forforståelse, sin forestillingsevne, sin viden om verden, sit menneskesyn m.m. og det synes derfor umuligt, at læserens forestillinger skulle blive lig forfatterens intentioner.

Samtidig kan man med Jensen, Arendal og Holmgaard (2008) spørge sig selv, om det ikke mere er modtageren end afsenderen, der skaber teksten i f.eks. de digitale tekster på internettet, som bliver en større og større del af vores tekstunivers. Her er det at følge links fra side til side, at læse i en form for plexusmodel frem for i en linje, netop en stor del af hele netkonceptet. Læsning er, set gennem denne optik, måske mere en skabelsesproces frem for en genskabelses proces?

I udtrykket *en identifikation af tekstens ord* Elbro (2007) ligger der implicit i Elbros beskrivelse, at det handler om en konventionel afkodning med øjnene. D.v.s. en sammenkobling mellem bogstaverne /bogstavfølgerne og disses standardudtalelser og betingede udtalelser, hvorved der via en syntese dannes ord.

Jensen, Arendal og Holmgaard (2008) spørger imidlertid: *Hvordan og hvem afgør, hvordan en afkodning skal finde sted, og hvem og hvad afgør, hvordan en tekst skal læses, for at den kan siges at være læst?* Med disse spørgsmål henledes opmærksomheden på, at med teknologien er det i dag muligt at få støttet den visuelle afkodning i større eller mindre grad, således at en tekst både kan læses v.h.a. syntetisk tale på computere, v.h.a. en afkodning gennem en MP3-afspiller, når der f.eks. løbes på landevejen samt v.h.a. øjnene. (Ibid)

Ovenstående åbner op for en uhyre vigtig debat set fra ordblindes perspektiv, hvilket jeg vil vende tilbage til i afsnittet om snyd.

På baggrund af ovenstående finder jeg Bent Saaby Jensens beskrivelse af læsning ganske interessant. Den inddrages her som et supplement til Elbros beskrivelse af læsning: *"Læsning er en meningsskabende proces, hvor læseren gennem komplekse kognitive funktioner er i interaktion med teksten."* Jensen (2007 b) Med denne beskrivelse pointeres det netop, at forståelsesdelen af læsningen er *"en interaktiv proces, hvor læseren er medskabende og selv konstruerer og tolker tekstens indhold på grundlag af sin viden og erfaring"*. (Ibid)

Læseprocessen

Læsning som begreb er nu indfanget, og jeg vil i det følgende kaste lys på selve læseprocessen for derved at kunne udpege, hvor den ordblinde adskiller sig fra en læser, der har fulgt den normale læseudvikling.

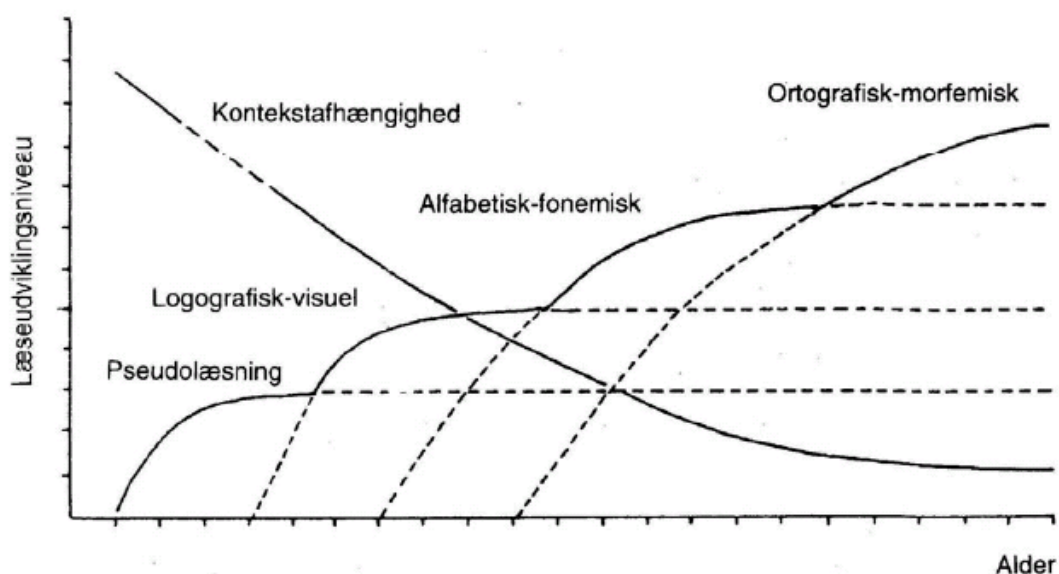
Selvom læseprocessen er en kompliceret proces, kan den udtrykkes i en meget enkel model – en slags metafor:

$$\text{Læsning, L} = \text{Afkodning, A} \times \text{Forståelse, F}$$

Læsningen er, ifølge modellen, et produkt af afkodningen og forståelsen. Dermed er det indlysende, at hvis der ikke er nogen afkodning, $A=0$, bliver der ingen læsning, og tilsvarende, hvis der ikke er nogen forståelse, $F=0$, bliver der heller ingen læsning.

Afkodning

I læseprocessen anvendes forskellige afkodningsstrategier. Nedenstående figur, hentet hos Høien/Lundberg (1996), viser niveauerne i afkodningsudviklingen.

Én afkodningsstrategi er forudsætningen for tilegnelsen af den næste.

De prikkede linjer illustrerer, at en strategi stadig er tilgængelig, selvom den/de næste beherskes.

I takt med at afkodningsstrategierne mestres falder afhængigheden af de kontekstuelle holdepunkter.

Pseudolæsning: Den spæde læse-start, hvor det mere handler om at "læse" omgivelserne.

Logografisk-visuel: Læseren genkender her ordet ud fra enkelte karakteristika. Eksempelvis ved barnet at der står "Lego", og kan genkende det karakteristiske L i sit eget navn, Lars.

Disse 2 visuelle principper læres bare ved at være i en verden med tekst.

Alfabetisk-fonemisk: Her starter indlæringen i skolen. Den alfabetisk-fonemiske afkodningsstrategi handler om at knække den alfabetiske kode, altså at sammensætte bogstav og lyd og danne en syntese. Når den alfabetisk-fonemiske afkodningsstrategi mestres, kan et hvilket som helst ord afkodes, idet læseren lyder sig igennem ordet.

Ortografisk-morfemisk: Ordene afkodes her "helt automatisk". Nogle ord genkendes som helord, mens andre deles op i morfemer. Vigtigst er, at det sker uden at læseren bevidst foretager en analyse af ordet. Det er her Steen Larsens kendte sætning gælder: Man lærer at læse ved at læse – altså jo mere, man læser, des bedre bliver man til denne afkodningsstrategi.

Forståelse

Som den enkle model af læseprocessen viser, er der ingen læsning uden en forståelse. For at kunne forstå en tekst fordrer det, at læseren har/kan:

- Viden om verden
- Viden om sprog
- Viden om tekster
- Danne følgeslutninger
- Danne indre forestillingsbilleder
- Genrekendskab
- Være metakognitiv

Jensen (2008)

Gorm Uhrenholdt (1997) benævner denne viden som den "non-visuelle information" og pointerer, at hvis læsning skal være en overkommelig aktivitet, må læseren nødvendigvis være i besiddelse af en høj grad af non-visuel information og tillige have øvelse i at udnytte denne information i sin læseproces.

Målet med hele denne læseproces er at lære. Målet er at opnå en funktionel læsefærdighed, som gør den enkelte i stand til *at forstå, anvende og reflektere over skrevne tekster for gennem dette at opnå*

sine mål, udvikle sin viden og sine muligheder og være i stand til at deltage i samfundslivet.

Pisa (2006)

Gode funktionelle læsefærdigheder har uden tvivl stor betydning for succes på arbejdsmarkedet, og Bertel Haarder har ligefrem udtalt, at han anser manglende læsefærdigheder som ét af de største sociale problemer i Danmark.

For de ordblinde elever, denne opgaves fokusområde, er det at opnå en funktionel læsekompetence sværere end som så – dette vil jeg uddybe i opgavens næste afsnit.

Ordblindes læsevanskeligheder

Ordblindhed

Som indledning vil jeg starte med at slå fast, at jeg i denne opgave bruger ordene ordblindhed, dysleksi, og det at være i læsevanskeligheder synonymt.

Ordblindhed eller dysleksi er vanskeligheder med at (lære at) læse og skrive som følge af langsom og upræcis omsætning af bogstaver og bogstavfølger til sproglyde. DVOs hjemmeside, formuleret af Carsten Elbro.

I denne definition af ordblindhed er der 3 ting, jeg mener, der bør fremhæves.

For det første betragtes ordblindhed som en indlæringsvanskelighed, det er altså ikke umuligt at lære at læse. Samtidig er det dog værd at bemærke, at det er en vedvarende vanskelighed.

For det andet består den ordblindes vanskeligheder hovedsagligt i at sammensætte bogstaver og lyd og danne en syntese – altså den før nævnte alfabetisk-fonemiske afkodningsstrategi.

Den tredje og måske allervigtigste ting at påpege er, at ordblindhed ikke handler om intelligens. Der er med andre ord ingen vanskeligheder forbundet med forståelsesdelen i læseprocessen.

Ordblindes øvrige vanskeligheder

Carsten Elbro definerer ordblindhed ud fra et sprogvidenskabeligt perspektiv.

Som underviser på en ordblind efterskole ser jeg imidlertid den ordblind elevs problem som handlende om mere end blot afkodningen af en tekst. Sammen med eller som følge af ordblindheden opstår nemlig en del andre vanskeligheder. Den ordblind udskolingselev, Farsø Efterskoles målgruppe, har oftest en række sociale og psykologiske problemstillinger med sig i bagagen – her kort fortalt:

På det sociale plan har eleven en oplevelse af at være udskilt fra fællesskabet. Eleven har rent fysisk skullet forlade klassen til fordel for specialundervisning, men tungestvejende er nok følelsen: de andre kan det bare, jeg kan ikke. I den forbindelse er det desuden værd at bemærke, at den typiske ordblind elev, har opdaget sine læsevanskeligheder i det sociale rum i sammenligningen med sine læsende kammerater, og ikke i kontakten med en tekst. Holmgaard (2008)

En ringe almen viden må en stor del af de ordblind elever ligeledes slås med. Dette skyldes, at formidlingen sker via tekster, som eleven ikke har kunnet læse – faktisk hævdes det, at 80 % af den voksnes ordforråd kommer fra tekster. Også det faktum, at specialundervisningen i dansk, ofte er foregået i de timer, hvor andre fag end dansk var på skemaet, har medvirket til, at eleven er gået glip af en sådan undervisning. Derved opstår et lavt selvværd og en selvforståelse, der siger: Jeg kan ikke lære. I kølvandet af en sådan selvpfattelse følger undvigemanøvrer, dårlige arbejdsvaner og uheldige kompensationsformer.

Langt de fleste elever har knoklet og knoklet med at læse lektier hver eneste dag. Alligevel er de blevet beskyldt for at snyde, når de efter en årrække har fået adgang til en computer med kompenserende hjælpeprogrammer. Det er snyd at computeren læser for én! En sådan beskyldning fremmer ikke motivationen til at lære.

Sammenfattende kan derfor siges: den ordblinde udskolingselev har en indlæringsvanskelighed, der betyder at den alfabetisk-fonemiske afkodningsstrategi er svær at lære. Samtidig har eleven ofte et lavt selvværd, tillærte dårlige arbejdsvaner samt en ringe almen viden.

Kompenserende IT eller læseteknologi?

Bent Saaby Jensen pointerer igen og igen at *"Læsning er ikke et mål i sig selv, men et middel til læring, kommunikation og oplevelse"* (Jensen 2007 a). Dermed gør han sig samtidig til talsmand for, at man skal give ordblinde adgang til teksternes univers ved hjælp af IT for derigennem at inkludere denne gruppe af mennesker i vores videnssamfund på lige fod med alle andre.

Ligeledes påpeger Bent Saaby Jensen at *"Læsningen sidder ikke i enten ørene eller øjnene. Vi ved ikke præcist hvor den sidder, men den sidder i hvert fald i hele hjernen eller måske endog i hele kroppen. Den sidder i hvert fald samme sted hos både pc-læseren og læseren."* Jensen (2007 c)

Med ovenstående som udgangspunkt jeg nu vil kaste lys på:

IT som kompenserende redskab

I undervisningen på Farsø Efterskole har vi valgt at bruge oplæsnings- og ordprædiktionsprogrammet CD-ord 5, ud fra nogle tekniske og pædagogiske betragtninger.

CD-ord 5 "siger" tekster højt - og det er det, fokus skal rettes på i denne opgave.

V.h.a. en syntetisk stemme: Carsten eller en digital stemme: Per, som hver især har nogle fordele alt efter opgavens art, kan teksten på computerskærmen "siges højt". Samtidig kan ordene high-lightes til støtte for den visuelle afkodning.

Modellen, eller metaforen, for læsning sagde: $L = A \times F$. Af ovenstående må det tydeligt fremgå, at computeren og programmet CD-ord 5 er medspiller i afkodningsdelen i læseprocessen. Den kompenserer for, at den ordblinde elev har vanskeligheder med den alfabetisk-fonemiske afkodningsstrategi.

Set i et større perspektiv peger Bent B. Andresen på, at mennesket har en begrænset formåen. Det har en begrænset hukommelse, syns- og hørevidde, og for at kompensere for det har mennesket lært kulturteknikkerne: skrivning og læsning. Skrivning og læsning er med andre ord blot kompenserende hjælpemidler. Desværre forholder det sig sådan, at ca. 20 % af den voksne danske befolkning ikke kan udnytte disse kompenserende teknikker fuldt ud, og her kommer computeren ind i billedet. Computeren kan i dette perspektiv anses som et

kompenserende hjælpemiddel, der kompenserer for, at de førnævnte kompenserende hjælpemidler, skrivning og læsning, ikke kompenserer tilstrækkeligt for alle mennesker. I denne forståelse bruger alle mennesker altså kompenserende hjælpemidler.

Læseteknologi

Som det fremgik af opgavens første del er én afkodningsstrategi forudsætningen for tilegnelsen af den næste afkodningsstrategi. Eftersom ordblinde har vanskeligheder med den alfabetisk-fonemiske afkodningsstrategi smitter det af på den ortografisk-morfemiske afkodningsstrategi. Ordblinde elever læser ganske enkelt ikke nok til at nå dertil, hvor de enkelte ord automatisk kan genkendes som helord eller morfemer.

Meget tyder imidlertid på, at de ordblinde elever v.h.a. pc-læsning kan læse så meget, at de kan springe den alfabetiske-fonemiske afkodningsstrategi over. At de ved at afkode nok ord med støtte fra computeren kan komme til i langt højere grad at mestre den ortografisk-morfemiske strategi. Billedligt talt kan man sige at pc-læseren bliver bedre til at læse med øjnene, til konventionel afkodning, når der læses med ørerne. Et forskningsprojekt med dette for øje er endnu ikke gennemført, så det vides ikke med sikkerhed om det forholder sig sådan. Mit umiddelbare skøn, som bunder i min erfaring med undervisning af ordblinde elever er dog, at de ordblinde pc-læsere bliver bedre konventionelle læsere af at læse med afkodningsstøtte fra computeren.

Ovenstående fokus var lagt på afkodningsdelen i læseprocessen. Computeren "taler teksten højt", hvilket absolut ikke er det samme som at computeren læser for én. Hele arbejdet med forståelsen er jo stadig tilbage.

Vender vi derfor nu blikket mod forståelsesdelen i læseprocessen kræves der, som tidligere beskrevet, bl.a. viden om verden, viden om sprog og viden om tekster for at kunne skabe tekstens indhold. Denne viden fås oftest gennem læsning. Det synes derfor indlysende, at med computerens støtte til afkodningen bliver ordblinde elever i stand til at læse langt flere og alderssvarende tekster, og resultatet bliver, at der opbygges en større almen viden. Derved bliver eleverne bedre læsere – jævnfør $L = A \times F$.

Som følge af ovenstående må det konkluderes, at det ikke giver mening kun at omtale IT som et kompenserende hjælpemiddel. Jeg har kastet lys på det faktum, at IT kan mere end blot kompensere, især ses det tydeligt i forståelsesdelen i læseprocessen. Eftersom læsningen foregår i hjernen, og ikke i øjnene eller i ørene, er pc-læseren en læser på lige fod med en konventionel læser. Det må give anledning til at flytte fokus fra brugen af "computeren som kompenserende hjælpemiddel" til brugen af "læseteknologi". Gevinsten bliver et skift fra at forbinde ordblindhed med handicap og hjælpemiddelbrug til i stedet at se computeren som et læringsmiddel, og den ordblinde som deltager i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet på lige fod med alle andre. Jensen (2007).

Dermed er der åbnet op for at anskue brug af computeren som alt andet end snyd.

Ordblind – hvem snyder hvem?

I Politikens dansk ordbog står ”snyd” forklaret som: en uhæderlig handling el. lign. over for nogen for at opnå en fordel.

I indledningen har jeg ladet Mads være talsmand for den gruppe af vores ordblind elever, der synes, det faktisk er lidt snyd at bruge computeren til støtte i afkodningen, eller som Mads siger: at få computeren til at læse for én.

Mads har lært, at det er snyd fra sit netværk. Han kan f.eks. berette om en tømrer, han mødte da han var i praktik i 8. klasse. Tømreren var fortørnet over, at eleverne må bruge en computer til eksamen, for så viser de jo ikke, hvad de virkelig kan. Mads og andre af vores elever, har ligeledes oplevelser med klassekammerater, der klart og højtlydt gav udtryk for, at de syntes det var snyd, at de selv skulle læse, når Mads bare kunne få computeren til det. Sågar er der også elever, der har oplevet, at deres lærere betragtede computeren som ”lidt snyd”. Alle er tilsyneladende enige om, at den eneste rigtige måde at læse på er via afkodning med øjnene. De ved ikke, at det er i hovedet læsningen foregår.

Indenfor den moderne pædagogik er der et begreb, der kaldes pygmalion-effekten. *Begrebet beskriver det forhold, at forventninger har stor indflydelse på vores præstationer. Børn som opfattes som dygtige af deres lærere klarer sig langt bedre end ligeså dygtige børn, der ikke mødes med tilsvarende positive forventninger.* Andersen (2006) Overføres dette begreb på Mads situation vil en naturlig følge af anklagerne om at snyde være, at Mads præstationer påvirkes, og det i en negativ retning. Motivationen til at lære og til at læse får et hak nedad og samtidig giver beskyldningerne grobund for et negativt selvbillede.

I ovenstående afsnit om IT har jeg redegjort for den synsvinkel, at alle mennesker gør brug af kompenserende hjælpemidler. Det være i form af kulturteknikker som læsning og skrivning, og hvor de ikke kan bruges, i form af en computer. Jeg har ligeledes gjort rede for hvordan computeren kan støtte afkodningen i læseprocessen – og kun det! Den kan ikke foretage læseprocessen for læseren. Det er derfor ikke snyd at bruge en computer, *”pc-læseren er i en læseproces ligesom en læser.”* Jensen (2007 b)

Alt dette må Mads og de andre elever lære og forstå. Desværre er det sådan, at vores første indlæringer, her en fejlindlæring, danner en form for neurale motorveje i hjernen. Disse neurale motorveje, (her fejlindlæringen, at det er snyd at pc-læse), skal først aflæres og det tager lang tid, inden det nye kan indlæres. Der ligger med andre ord et krævende mentalt arbejde foran Mads – sammen med den egentlige udfordring: hans ordblindhed. Jeg vil vende tilbage til det i sidste afsnit af min opgave.

Lad mig i stedet vende snyderiet lidt på hovedet og spørge: hvem er det i virkeligheden, der snyder hvem?

Langt op i skoletiden testes børnenes læsefærdigheder gennem prøver (OS,SL), der (kun) skal vise, hvor hurtigt der læses og med hvilken fejlprocent. Man viser herigennem børnene og de voksne omkring barnet, at afkodningen er mål for læsefærdigheden, og derved bliver det

nærliggende at tænke, at læsning er lig med afkodning. Ved at sætte fokus på afkodningen har man gjort sig blind for sprogforståelsen i læseprocessen.

Man har med andre ord snydt eleverne og forældrene ved at lade dem forstå, at det er afkodning læsning går ud på, og mestrer man det, kan man læse. Derfor kan Mads og andre ordblinde udskolingselever med rette føle sig snydt, når de får afkodningsstøtte af computeren, men samtidig må sande, at de alligevel ikke kan læse på alderssvarende niveau.

På spørgsmålet: hvem snyder hvem? er svaret måske derfor, at det er "os" lærere, læsepædagoger, læsekonsulenter m.m., der snyder eleverne og forældrene, når vi ikke underviser og vejleder på det metakognitive plan og derigennem giver dem indsigt i, hvad læsning egentlig er og hvori deres vanskeligheder består.

Med dette svar gives bolden op til sidste del af min opgave. Hensigten er her at give et bud på, hvordan vi kan stoppe "snyderiet", og følelsen af at blive snydt, og som følge deraf lade læseteknologien indgå som et anerkendt redskab i de ordblinde elevers læsning.

Læseteknologi – et anerkendt redskab af alle

Som nævnt i indledningen valgte Farsø Efterskole i 2003 at satse på IT. Som resultat af det har vi nu en skole, hvor læseteknologien er fuldt ud implementeret, og hvor der er velvillighed til at investere i det nye, der måtte komme på markedet.

På Farsø Efterskole er holdningen klar: det er ikke snyd at bruge en computer. Argumenterne er mangfoldige og ovenfor beskrevet, men stærkest står det faktum, at læsningen foregår i hjernen - at sanserne indsamler dataene, men det er i hovedet at databehandlingen foregår.

Altså: IT er på plads, og **jeg** (og mine kollegaer) ved, det ikke er snyd at bruge den. Udfordringen består derfor i, at lære vores ordblinde elever, hvordan man skal være en ung i læsevanskeligheder. At lære dem, hvad læseteknologien kan og ikke kan, at medvirke til at give dem et positivt selvbillede og en forståelse af, at de godt kan lære, selvom de ikke kan læse på konventionel vis.

Vejledning dels til den enkelte elev, og dels til dennes forældre, er et af de redskaber der må inddrages i denne udfordring og her anser jeg den konstruktivistiske vejledningsform som værende eksemplarisk.

Konstruktivistisk vejledning

Den konstruktivistiske vejledning bygger på den antagelse, at det enkelte menneske konstruerer en individuel fortolkning af virkeligheden med det formål at skabe mening med tilværelsen. Vi lever altså i et univers med en mangfoldighed af virkeligheder. Den konstruktivistiske vejleders opgave bliver derfor at hjælpe den vejledte med at få klarhed over dennes virkelighed – ikke at lade den vejledte overtage vejlederens egen virkelighed. Samtidig skal den vejledte hjælpes med at tilvejebringe nye virkeligheder og handlemuligheder.

Vejledningsprocessen anses med andre ord som et samarbejdsforhold. Såvel den vejledte som vejlederen har en speciel ekspertise på hver deres område at bidrage med i arbejdet. Der er altså ikke tale om et magtforhold, hvor den ene er ekspert og bedrevidende og den anden er uvidende. En naturlig følge af dette er, at hele vejledningen er omgærdet af respekt, værdsættelse af forskellighed og anerkendelse af den vejledte, hvilket vores ordblinde elever som oftest ikke har været vant til, men i så høj grad fortjener.

Et af de vigtigste redskaber for den konstruktivistiske vejleder er kortlægning. En kortlægning kan indeholde tegninger, ord, streger m.m. – alt hvad der skal til for at afklare og synliggøre den vejledtes leve-rum, forhold til andre mennesker, konflikter, bekymringer, problemer o.s.v. *Leverum betyder den verden, som den enkelte person lever i.* Peavy (2006). Målet med kortlægningen er at sætte både vejlederen og den vejledte *...i stand til at forstå hele sammenhængen omkring det aktuelle problem og de dynamiske træk ved leve-rummet...* (Ibid) for dermed at blive i stand til at søge efter løsninger. Det er den vejledte som tilfører indholdet i kortlægningen og vejlederen, der leder kortlægningsprocessen. På den måde bliver processen, som før antydte, et samarbejdsforhold.

For Mads, som slog tonen an i min opgave, vil det være gavnligt med en konstruktivistisk vejledning. Ved hjælp af en kortlægning vil Mads få mulighed for at tydeliggøre for sig selv, hvilken hindring det er for ham, at han betragter det at læse med computeren som snyd. Han vil samtidig kunne få hjælp til at konstruere en virkelighed, hvor computeren får status som læseteknologi og et læringsmiddel, med det til følge at følelsen af snyd bliver udraderet. Dermed kan en kortlægning være med til at sætte fokus på nye muligheder for Mads i hans læseudvikling. Det vil være muligt at synliggøre, at der er flere veje at gå for at nå målet: at blive en funktionel læser. At fortsætte med at øve en konventionel afkodning er én vej, at bruge læseteknologi og arbejde med sprogforståelsen i læseprocessen er en anden.

Konklusion

”Det er snyd at bruge computer” siger Mads i indledningen af denne opgave – og dette standpunkt er han desværre ikke ene om at indtage. I nærværende opgave har intentionen derfor været at bidrage med viden om, hvordan læseteknologien kan støtte den ordblinde elev. Dermed skulle det nemlig være muligt at anskueliggøre, at IT med rette kan anses for at være et redskab til styrkelse af elevens læsning og ikke en måde at snyde sig til læsning på.

Lad mig her fremhæve de vigtigste pointer.

Den ordblinde udskolingselev har en indlæringsvanskelighed, der giver sig udslag i fonologiske problemer. Den alfabetisk-fonemiske afkodningsstrategi er for den ordblinde svær at lære, og derfor opnås den ortografisk-morfemiske afkodningsstrategi ikke. Den ordblinde elev læser ganske enkelt for lidt til at erhverve sig denne strategi og dermed blive en konventionel, funktionel læser.

Sammen med den ordblindes problemer med at læse følger der ofte en række sociale og psykologiske problemstillinger med. En følelse af at være udskilt fra fællesskabet, et lavt

selvværd, en mangelfuld almen viden tillige med en selvforståelse der siger: "jeg kan ikke lære" er karakteristisk for den ordblinde udskolingselev.

Eftersom målet med at læse er at lære for i sidste ende at kunne deltage i samfundslivet burde computeren være et vigtigt redskab for den ordblinde. Længe har der været tale om kompenserende IT, men ud fra den betragtning at IT kan mere end blot kompensere, må det være tid at ændre sprogbrugen til læseteknologi og anerkende den ordblinde som en ligeværdig deltager i vidensamfundet.

Computeren burde være et vigtigt redskab, men desværre er der hos nogle en opfattelse af, at det er snyd at bruge computeren "for den læser jo for én". Det er ikke snyd! Læsningen sidder ikke i øjnene eller i ørene, men derimod i hjernen. Og computeren læser ikke for én, den støtter afkodningen, men kan ikke tage sig af forståelsesdelen i læseprocessen, det arbejde må læseren selv udføre.

Desværre har mange elever og forældre implicit lært, at afkodning er lig med læsning, og ingen har fortalt dem, hvad læsning egentlig er og hvori den ordblindes vanskeligheder består.

På den baggrund er det ikke så enkelt og problemfrit at implementere IT i undervisningen af ordblinde elever.

Det er nødvendigt med en holdningsændring hos såvel eleven som hos dennes netværk, førend det fulde udbytte af læseteknologien kan opnås, og i den forbindelse er den konstruktivistiske vejledningsproces et værdifuldt redskab.

Ved hjælp af vejledning er det for den ordblinde muligt at blive i stand til at forstå hele sammenhængen omkring problemet med læsevanskelighederne, og dermed konstruere nye veje til styrkelse af læsningen. Det skulle hermed blive muligt for den ordblinde at se sig selv som en pc-læser, der netop igennem læsningen, og en samtidig målrettet undervisning, opnår en langt større del af den viden, der skal til, for at kunne mestre forståelsesdelen i læseprocessen. Derved styrkes læsningen, samtidig med at selvbilledet får et fundament, hvorfra det kan ændres til: Jeg er pc-læser og jeg kan lære.

Litteraturliste

Andersen, Jens (2006): "Anerkendende pædagogik – fra objekt til menneske."

I Egelund, Niels og Ivar Bak (2006): Specialundervisningens nye vilkår. Kroghs Forlag

Andresen, Bent B.(2007): "Funktionel læsning for alle." I HIT 2, 2007, Hjælpemiddelinstitutet.

Andresen, Bent B. (2003): "Læsning for alle II - følgeforskning vedr. ITMF-projekter om faglig læsning med it-støtte." Kbh.: DPU.

Arendal, Erik (2006): "Ordblindes muligheder med it-hjælpemidler i vidensamfundet." I kognition og pædagogik nr. 62. Dansk Psykologisk Forlag.

Elbro, Carsten (2007): "Læsevanskeligheder." Gyldendal, Nordisk forlag A/S

Holmgaard, Aa. (2008): "Viljen til læsning – læsevanskeligheder belyst gennem et erfaringsperspektiv." Ph.d.-afhandling. Århus: Danmarks Pædagogiske Universitetsskole.

Høien, Torleiv; Ingvar Lundberg (1996): "Dysleksi." Special-pædagogisk forlag, Herning.

Jensen, Bent Saabye; Erik Arendal; Aase Holmgaard (2008): "På vej mod et inkluderende læsebegreb." Tidsskriftet Viden om læsning.

Jensen, Bent Saabye (2006): "Hvorfor ordblind, når jeg kan være PC-læser?" I Månedsmagasinet Skolen, juni 2006.

Jensen, Bent Saabye (2007 a): "IT og ordblindhed Ny teknologi – nye muligheder." I Månedsmagasinet Skolen, september 2007.

Jensen, Bent Saabye (2007 b): "Pc-læsning er også læsning." I Månedsmagasinet Skolen, september 2007.

Jensen, Bent Saabye (2007 c): "Pc-læsning giver adgang." I HIT 2, 2007, Hjælpemiddelinstitutionen.

Peavy, R. Vance (2006): "Konstruktivistisk vejledning." Forlaget Studie og Erhverv

Uhrenholdt, Gorm (1997): "Læsevanskeligheder og helhedssyn". (s.91-98)
I *Forskningstidsskrift fra Danmarks Lærerhøjskole*, 1. årg. nr 1, august 1997,
København

Pisa 2006 dansk rapport: "Danske unge i en international sammenligning."
Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.
http://www.skolestyrelsen.dk/skolen/~media/Styrelsen/internationalt/pdf/pisa_rapport.ashx

DVO: Hvad er ordblindhed? <http://www.dvo.dk/index.php?id=2>

Egne noter fra undervisning på modulet læsevanskeligheder.
Jensen, Bent Saabye (2008): Kompensationsmuligheder